

2. Воронкова В.Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади : навчальний посібн. / В.Г. Воронкова та інші / за заг. ред. В.Г. Воронкової. – К. : ВД "Професіонал", 2006. – 576 с.
3. Гавкалова Н.Л. Соціально-економічний механізм ефективності менеджменту персоналу: методологія та концепція формування / Н.Л. Гавкалова. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2007. – 400 с.
4. Жуковська Т.О. Мотивування під час формування корпоративного духу кадрів на акціонерних підприємствах машинобудування України / Т.О. Жуковська, Я.В. Кудря // Актуальні проблеми економіки : науковий економічний журнал. – 2008. – № 12(90). – С. 77-83.
5. Захарчин Г.М. Теорія та методологія формування і розвитку організаційної культури машинобудівного підприємства : монографія / Г.М. Захарчин. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2011. – 348 с.
6. Козаченко Г.В. Адаптивна реакція підприємства: сутність, види та показники // Економіка, менеджмент, підприємництво : зб. наук. праць. – 2007. – № 17(1). – С. 135-141.
7. Колот А.М. Мотивація персоналу : підручник / А.М. Колот. – К. : Вид-во ХНЕУ, 2002. – 337 с.

Захарчин Г.М., Андрусів С.Я. Роль мотиваторів в процесі адаптації персоналу підприємства

Обоснована необхідність розгляду адаптаційного потенціалу підприємства крізь призму мотиваційної системи. Освітлено роль мотиваторів в процесі адаптації персоналу підприємства. Охарактеризовано домінуючі види мотиваторів в залежності від віку та категорії персоналу.

Ключові слова: адаптація, мотиватори, мотивація, види мотиваторів, поведінка персоналу, цінності, зовнішня середовище, зміни.

Zaharchin G.M., Andrusiv S.Ya. Role in the process of adaptation motivators enterprise staff

The necessity to consider adaptive capacity of the enterprise through the prism of the motivational system. The role of motivators in the process of adaptation staff. Characterizes the dominant types of motivators, depending on age and category of personnel.

Keywords: adaptation, motivators, motivation, types of motivators, behavior of staff, values, external environment changes.

УДК 327.39

Доц. Л.М. Садула, канд. екон. наук –
Львівська філія Європейського університету

ЖАН МОННЕ – ІДЕОЛОГ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Досліджено діяльність Ж. Монне у творенні європейської інтеграції, його ідеї Сполучених Штатів Європи та шляхи їх реалізації. Розглянуто вплив Ж. Монне на формування основних засад, принципів та інституцій ЄС через призму його діяльності в "Комітеті за створення Сполучених Штатів Європи". Значну увагу приділено федералістським поглядам Ж. Монне на майбутнє об'єднаної Європи та її місце у світовій політиці.

Ключові слова: Ж. Монне, економіка, політика, інтеграція, федералізм, ЄС.

Жана Монне називають "батьком Європи", "першим європейським громадянином", "імператором Європи". Такі гучні титули він здобув завдяки своїм ідеям європейської інтеграції та невтомній праці з їх втілення в життя у вигляді сучасного Європейського Союзу. Дослідження спадщини Ж. Монне, його теоретичних принципів побудови об'єднаної Європи ("методу Монне") є актуальною проблемою сучасної української науки в контексті євроінтеграційних устремлень України.

Життя та діяльність Ж. Монне досліджують українські вчені С. Віднянський, А. Мартинов [1]. Також вони та О. Врадій [2], В. Копійки, Т. Шин-

каренко [3] розглядають ідеї європейської інтеграції Ж. Монне. Особливості поглядів на побудову об'єднаної Європи розглянуто у працях зарубіжних учених А. Вілкенса [7], В. Грунера [5], Г. Трауша [6] та ін.

Метою публікації є дослідження основних теоретичних ідей концепції європейської інтеграції Ж. Монне, визначення його ролі у побудові Європейського Союзу. Жан Монне народився 9 листопада 1888 р. в м. Коньяк (Франція) у сім'ї виробника коньяку. З молодих років Ж. Монне розпочав активно займатися сімейним бізнесом: відвідував клієнтів у Європі, Америці, Азії, завдяки чому добре пізнав світ. Він не отримав ґрунтовної фахової освіти, проте досвід ведення сімейного бізнесу та спілкування з клієнтами дали змогу йому здобути практичні навички переговорного процесу.

Під час Першої світової війни (1914-1918 рр.) Ж. Монне висунув та реалізував ідею спільної системи постачання озброєння та продовольства для армій Антанти. Таким чином вдалося усунути конкуренцію між постачальниками та зменшити ціни на необхідні воєнні ресурси. У 1916 р. Ж. Монне очолював англо-французьку службу з координації військового постачання у Лондоні. Там він поглибив свій досвід міжнародного посередника. Майстерність парламентаря стала третьою рисою, притаманною Ж. Монне, разом із фритредером і схильністю до адміністрування.

У міжвоєнний період (1919-1939 рр.) Ж. Монне займався як адміністративною роботою, так і бізнесом. У 1919-1923 рр. він був помічником генерального секретаря Ліги націй, що дозволило йому глибше ознайомитися з міжнародними проблемами тодішньої Європи, зрозуміти їх механізми виникнення та методи вирішення. У 1923 р. Ж. Монне повернувся в Коньяк, де перейняв від батька сімейний бізнес. Упродовж 1929-1934 рр. займався великим бізнесом, ставши віце-президентом крупної франко-американської фінансової компанії "Bancamerica-Blair". У 1934-1936 рр. Ж. Монне переїхав для ведення бізнесу до Шанхаю (Китай), а 1936 р. Ж. Монне знову повернувся у США.

У період Другої світової війни (1939-1945 рр.) Ж. Монне знову повернувся на адміністративну роботу, на якій займався проблемами військового співробітництва між союзниками (Великобританією, Францією та США). Згодом Ж. Монне призначили на посаду голови координаційного англо-французького комітету в Лондоні. 1943 р. в Алжирі Ж. Монне, увійшовши до складу Комітету національного звільнення Франції, сформованого Ш. де Голлем отримав міністерську посаду, до компетенції якої входили військове постачання та озброєння.

Після закінчення Другої світової війни в 1946 р. Ж. Монне очолював комісаріат планування в французькому уряді. Там він займався плануванням розвитку французької економіки. Рішення цього комісаріату та Ж. Монне, як його очільника, сприяло відновленню економіки Франції та її успішному розвитку у наступні десятиліття [1, с. 75]. Для Ж. Монне націоналізм був основною причиною минулих катастрофічних воєн у Європі. На його думку, націоналізм був найсерйознішим ворогом свободи, тоді як інтеграція могла забезпечити європейців мирним існуванням і колективним розвитком.

Як більшість європейців, а особливо французи, які пережили дві світові війни, Ж. Монне почав розмірковувати про долю Європи після 1945 р. через призму вирішення "німецького питання". Основними проблемами залишалися: як стримувати Німеччину, утримати Францію від наступних військових вторгнень та уникнути спалаху нової війни на континенті [5, s. 50]. Спочатку об'єднання Європи було тільки одним серед декількох варіантів, які Ж. Монне розглядав як засіб вирішити німецьке питання.

Після закінчення Другої світової війни та поділу Німеччини між союзниками, він не надавав особливої уваги відродженню німецького націоналізму. Поштовхом до занепокоєння Ж. Монне стала можливість відновлення німецького націоналізму через появу питання про переозброєння ФРН після початку Корейської війни. Між 1949 і 1950 рр. Ж. Монне запропонував декілька ідей і проєктів допомоги французькому уряду вирішити рурську проблему. Основним питанням стало те, як узгодити інтереси союзників – США та Великої Британії, а також їх сприйняття самою ФРН.

Вихід, запропонований Ж. Монне, полягав у створенні міждержавної організації, яка поставила б під свій контроль усе європейське виробництво вугілля і сталі [6, s. 109]. Цим самим, з одного боку, буде забезпечений спільний ринок цих товарів, що сприятиме господарському відродженню Європи, а з іншого – жодна держава не зможе таємно використовувати ці ресурси для військових цілей.

9 травня 1950 р. Ж. Монне проголосив декларацію, яка пропонувала об'єднати німецьке та французьке виробництво сталі та вугілля під спільним керівництвом, залишивши цей союз відкритим для вступу інших країн Європи [7, s. 80]. За задумом Ж. Монне, це мало бути першим кроком до утворення федеративної Європи. Таким чином, Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Люксембург і Нідерланди утворили Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), що стало початком європейської інтеграції. У 1952 р. Ж. Монне став першим президентом ЄОВС.

У 1955 р., після фіаско його ідеї створення Європейського оборонного союзу, Ж. Монне заснував "Комітет за створення Сполучених Штатів Європи" [4, с. 509]. Цей комітет, попри те, що був громадською, а не урядовою організацією, відіграв визначальну роль у формуванні Європейського Економічного Співтовариства. Саме в його рамках Ж. Монне остаточно сформувався як ідеолог політичної та економічної європейської інтеграції, розвинув ідеї федеративної Європи.

Ж. Монне виступив і ініціатором утворення європейського об'єднання атомної енергетики – Євроатому. Проєкт цієї організації обговорювали в "Комітеті за створення Сполучених Штатів Європи". На першій сесії цього комітету в січні 1956 р. було ухвалено резолюцію, в якій основними принципами Євроатому проголошували наявність наднаціональних інститутів, виключно мирний характер співтовариства, створення єдиної паливної системи і зв'язок між створенням Євроатому і Спільного ринку [4, с. 515-517].

Для переконання ФРН утворити Спільний ринок Ж. Монне мобілізував всі свої ресурси і вплив через "Комітет за створення Сполучених Штатів Європи" та домогся свого. У жовтні 1956 р. німецький канцлер К. Аденауер

надав йому та Франції повну підтримку, погодившись на заснування Спільного ринку шести європейських держав.

Саме Ж. Монне належить ідея делегування суверенітету національних держав наднаціональній владі та створення європейського уряду, що суперечило всім канонам двохсотлітнього розвитку в Європі національних держав [2, с.151]. У 1957 р. "Комітет за створення Сполучених Штатів Європи" ухвалив резолюцію, яка пропонувала шістьом державам-членам Європейського Економічного Співтовариства створити спільні наднаціональні установи та делегувати їм частину свого суверенітету [4, с. 509].

Ж. Монне був без сумніву федералістом, ідеалом якого було створення Сполучених Штатів Європи, в яких всі європейські держави об'єднують свої суверенні права, ресурси та створять європейську супердержаву. Аби досягти цього, майже, неможливого проєкту, Ж. Монне запропонував федералістський підхід. Він наполіг, аби всі держави, що беруть участь у європейській інтеграції, делегували свої права спільним наднаціональним органам. Проте Ж. Монне ніколи не визначав правила голосування у спільних органах, які могли прийняти багато форм: одностайність, кваліфікована більшість або проста більшість. Це була особливість, яка відрізняла проєкт Ж. Монне від подібних проєктів інших федералістів.

Ж. Монне погоджував і навіть захищав таке делегування або об'єднання суверенітету, яке може бути обмеженим певними областями. Але як тільки суверенне право було делеговане, жодна держава, що бере участь в інтеграційному об'єднанні, не мала права відмінити його. Він вважав, що оскільки європейські держави-члени вже встановили свої спільні правила, установи і процедури, вони не мають права їх не здійснювати.

Ж. Монне вважав за краще починати європейське об'єднання з економіки, аби політичні сварки не заважали інтеграції. Замість загальної інтеграції він захищав "секторальну інтеграцію", маючи на увазі, що інтеграція в одному секторі стимулюватиме сусідні сектори. Внаслідок цього, через певний період, вони приведуть до загальної інтеграції. Ж. Монне був переконаний, що згодом, за відповідних умов, загальна економічна інтеграція зможе замінити "секторальну інтеграцію" як двигун об'єднання Європи.

Лише в середині 1950-х років, коли Ж. Монне став провідною фігурою процесів об'єднання Європи, а європейці почали будувати Спільний ринок та водночас втрачати свої колоніальні імперії, він додав міжнародний вимір до своїх європейських проєктів. Об'єднання Європи було тепер не лише захисною програмою аби вирішити німецьке питання та запобігти новим націоналістичним конфліктам у Європі. Воно могло стати проєктом, який допоможе Європі загалом конкурувати з іншими гравцями глобальної політики. Об'єднання Європи могло повністю змінити процес її занепаду, як наслідок двох світових воєн.

Європейські країни розпочали економічну інтеграцію в період, коли жодна окрема європейська держава не могла самостійно дозволити собі фінансувати у великих масштабах дорогі науково-дослідні роботи та підприємства, які вимагали значної кількості ресурсів.

Для переконання європейців у необхідності поглиблення інтеграційних процесів на континенті Ж. Монне почав використовувати "китайську карту". Уже в середині 1950-х років він попередив, що деякі азіатські країни одного дня перевершать європейські нації в політичних і економічних категоріях. Гасло "Сьогодні США і СРСР; завтра Китай і Індія" було дуже популярним у Європі для переконання європейців підтримати європейську інтеграцію. Водночас Ж. Монне вважав, що навіть Японія перевершить європейські нації, якщо останні не зможуть об'єднати власні ресурси аби фінансувати власний тривалий розвиток. Таким чином, об'єднання Європи було також засобом, щоб повністю змінити процес занепаду Європи та дозволити європейцям конкурувати з іншими гравцями у світі.

Попри те, що Ж. Монне вважав за краще починати інтеграцію з економіки, він завжди не полишав спроби використати будь-яку можливість розпочати європейську інтеграцію на політичному рівні, не чекаючи завершення економічної інтеграції. Для Ж. Монне це був вибір потрібного моменту, який орієнтував його стратегію. Тому він завжди пропонував почати політичну європейську інтеграцію, коли контекст сприяв цьому. Відповідно, він запропонував "План Плевена" (утворення оборонного союзу) лише через місяць після публікації "Плану Шумана".

У 1959 р. Ж. Монне пропонував тодішньому президенту Франції Шарль де Голлю, щоб Франція і Німеччина сформували спільну зовнішню політику й утворили Раду зовнішньої політики, складеної з обмеженої кількості міністрів. На початку 1970-х років, Ж. Монне запропонував прем'єр-міністру Франції В. Жискару д'Естену, що Європейське Економічне Співтовариство повинне створити "європейський уряд" як відповідну точку політичної інтеграції. Аби досягти цієї мети, Ж. Монне погодився, що принципи й установи, які формують спільну зовнішню політику, могли б відрізнитися від тих, які керують економікою. Міжурядова співпраця повинна цілковито перерости в політичну інтеграцію.

Ж. Монне ніколи не давав чіткого та зрозумілого пояснення власним ідеям щодо меж і кордонів свого проекту "Сполучених Штатів Європи". При цьому підкреслював основні критерії для членства – майбутня європейська федерація була б відкрита для всіх європейських країн, які погодились прийняти її правила. Серед цих правил, демократія була, без сумніву, основною. 1972 р. Ж. Монне відмовив Іспанії (на той час там панував диктаторський режим генерала Франко) на право вступу до ЄЕС і наполіг, аби Європа була демократична, в якій немає жодного місця диктатурі.

За його логікою, усі центрально- і східноєвропейські країни, що перебували у "соцтаборі" під гегемонією СРСР, мали законні права для членства в ЄЕС лише за умови, що вони звільняться від комунізму та встановлять демократичні режими. Ж. Монне наголошував, що для нього немає жодної Західної Європи або Східної Європи. Незалежно від того, де вони перебувають у Європі, ті, хто визнає однакові правила, можуть вступити до ЄЕС.

Проте, очевидно, Ж. Монне відмовився від ідеї де Голля "Європа від Атлантики до Уралу". Ніколи не беручи участь в дебатах про те, чи належить

Росія Європі, він зазначив, що Росія не прийме ті самі правила, що і Європа, навіть за умови, що СРСР міг би розпастися в майбутньому.

Понад 20 років після публікації "Плану Шумана" у травні 1950 р. Ж. Монне продовжував працювати над реалізацією проекту об'єднаної Європи. У 1950-1970-х роках. Ж. Монне поширював власні доктрини та ідеї щодо європейських справ, які, у підсумку, становили повний проект для Європи. Цей проект був спрямований не лише на побудову об'єднаної Європи, але також і на встановлення постійного союзу та співробітництва між США та об'єднаною Європою у світовій політиці. Цей проект складався з трьох стовпів: європейський федеративний союз, союз Європи із США та повноважний світовий союз.

Ж. Монне уявляв картину світу, утворену із блоків країн, якими керує повноважний світовий союз, де США та об'єднана Європа уклали переважаючий непорушний союз. Ця модель із трьох союзів, як вважав Ж. Монне, могла гарантувати суперечливі стосунки у всьому світі набагато краще, ніж тільки одні США або США-СРСР. У період "холодної війни" Європа була поділена та стала центральним полем битви і буферною зоною між США і СРСР. Ж. Монне вважав, що об'єднана Європа дасть змогу європейцям сприяти мирному співіснуванню між Сходом і Заходом та не бути полем битви між США і СРСР, як це було в 1950-1980-х роках.

Проте Ж. Монне вважав, що навіть об'єднана Європа не могла гарантувати безпеку в Європі і підтримати мир у всьому світі. Тому Європейська федерація має бути об'єднана із США з двох причин. З одного боку, на думку Ж. Монне, дві сторони Атлантики утворюють спільну цивілізацію, засновану на свободі та згідно з загальними демократичними принципами. З іншого боку, в обох сторін були спільні інтереси у всіх областях, а особливо в економічній сфері. Ж. Монне зазначав, що у тодішньому світі існують проблеми, які не можуть вирішити окремо ані Європа, ані США. До цих проблем належать: грошово-кредитна стабільність, виробництво сільськогосподарської продукції, допомога бідним країнам та переговори щодо вільної світової торгівлі.

Союз об'єднаної Європи та США мав бути укладений класичним міжурядовим способом. Ж. Монне пропонував різні варіанти назви цього союзу: "Трансатлантичне співтовариство", "Європейсько-американська асоціація" або "Товариство Європа-США". У процесі утворення цього союзу Ж. Монне наполіг на двох принципах. У тих областях, де європейці вже створили спільні установи та правила, відносини повинні формуватися на їхньому рівні, тобто наднаціональному, між ЄЕС та США. 1962 р. у своїй пропозиції заснувати "Трансатлантичне співтовариство" він запропонував утворити "Комітет з Дружньої угоди між державами" (між США та ЄЕС), який спільно вирішуватиме ті проблемні питання, сферу компетенції в яких держави-члени ЄЕС делегували свої суверенні права.

Щодо інших сфер, де європейські країни ще не були об'єднані, Ж. Монне пропонував модель відносин, за якою США володіла фактичним лідерством. Факт, що Європа ще не була об'єднана, не повинен перешкоджати тому, аби Європа і США почали будувати свій союз. Оскільки розділені європейські країни не могли володіти тією ж могутністю, що й США,

Ж. Монне передбачав, що природно визнати статус США як супердержави, і приймав як таке американське лідерство. Однак Ж. Монне вважав, що у майбутньому об'єднана Європа стане здатною до перебудови цієї залежності, оскільки зможе побудувати і володіти більшим потенціалом до могутності, ніж США.

Союз між США та об'єднаною Європою мав бути заснований на рівноправності двох окремих, але однаково сильних юридичних сторін. Для ефективного співробітництва Ж. Монне наполягав, щоб США і Європа приймали рішення спільно та узгоджено. Це означало, що США повинні консультуватися або навіть шукати згоди від об'єднаної Європи перед прийняттям важливих рішень у світовій політиці.

У вирішенні питань, що стосуються інтеграції, на думку Ж. Монне, Європа повинна діяти енергійно, аби об'єднатися з США і стримувати незахідні держави. Ці країни, у яких європейці ще не могли об'єднати свої суверенні права, Ж. Монне вважав за краще, щоб вони займали стриману позицію та підтримували американську стратегію проти незахідних держав. Водночас, це дало б змогу приділяти більше уваги інтеграційним процесам усередині Європи. Відповідно, він застерігав європейців від звернення надмірної уваги на тодішній СРСР.

Як послідовний прихильник інтеграції, Ж. Монне завжди виступав проти поділу світу на сотні держав, стверджуючи, що блоками держав легше керувати, ніж світом, розділеним на чисельні маленькі угруповання. На його думку, світовий порядок повинен складатися із США, об'єднаної Європи і незахідних держав. Це тріо обговорювало б і співпрацювало б, аби підтримати мир у світі, та вирішувало б нагальні світові проблеми та конфлікти.

Діяльність Ж. Монне мала підтримку та визнання серед європейців. Зокрема президент Франції Шарль де Голль назвав його "натхненником європейської інтеграції" [3, с. 62]. У проекті "Сполучених Штатів Європи" Ж. Монне європейська єдність була відправною точкою і ключовим чинником, який міг би змінити глобальну геополітику. Європейський проект Ж. Монне, можливо, не є майбутнім ЄС, але він може спонукати дискусії та обговорення майбутнього Європи. До того ж багато ідей Ж. Монне залишаються актуальними для сучасного ЄС.

Література

1. Віднянський С.В. Прагматик європейської ідеї / С.В. Віднянський, А.Ю. Мартинов // Об'єднана Європа: від мрії до реальності: Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу / Ін-т історії України НАН України. – К. : Вид-во "Лібра-М", 2009. – 376 с.
2. Врадій О. Європейський Союз у процесі соціально-політичних трансформацій / О. Врадій // Дослідження світової політики. – 2009. – Вип. 49. – С. 145-156.
3. Копійка В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення / В. Копійка, Т. Шинкаренко. – К. : Вид-во "Либідь", 2001.
4. Монне Ж. Реальность и политика : мемуары / Жан Монне. – М. : Изд-во "Школа политических исследований", 2001. – 664 с.
5. Gruner W.D. Der Platz Deutschlands in Europa nach dem Zweiten Weltkrieg aus der Sicht Jean Monnets (1940-1952) // Interessen verbinden: Jean Monnet und die europäische Integration der Bundesrepublik Deutschland / A. Wilkens (Hrsg.). – Bonn : Bouvier, 1999. – S. 31-72.
6. Trausch G. Der Schuman-Plan zwischen Mythos und Realität. Der Stellenwert des Schuman-Planes // Historische Zeitschrift: Europa im Blick der Historiker / R. Hudemann, H. Kaelble, K. Schwabe (Hrsg.). – München, 1995. – S. 105-128.

7. Wilkens A. Jean Monnet, Konrad Adenauer und die deutsche Europapolitik: Konvergenz und Dissonanzen (1950-1957) / Andreas Wilkens // Interessen verbinden: Jean Monnet und die europäische Integration der Bundesrepublik Deutschland. – Bonn : Bouvier, 1999. – S. 73-140.

Садула Л.М. Жан Монне – идеолог европейской интеграции

Исследована деятельность Ж. Монне в создании европейской интеграции, его идеи Соединенных Штатов Европы и пути их реализации. Рассмотрено влияние Ж. Монне на формирование основных принципов и институтов ЕС сквозь призму его деятельности в "Комитете за создание Соединенных Штатов Европы". Значительное внимание уделено федералистским взглядам Ж. Монне на будущее объединенной Европы и ее место в мировой политике.

Ключевые слова: Ж. Монне, экономика, политика, интеграция, федерализм, ЕС.

Sadula L.M. Jean Monnet – ideologist of European integration

This article investigates the activities of Jean Monnet in the creation of European integration, its idea of the United States of Europe and the ways of their implementation. They describe the influence of Jean Monnet on the formation of basic principles, principles and institutions of the EU through the prism of its activities in the "Committee for a United States of Europe." Considerable attention is given to Jean Monnet federalist views on the future of united Europe and its place in world politics.

Keywords: Jean Monnet, economics, politics, integration, federalism, the EU.